

УДК 739.2746.54:553(045)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-312-8-11>

ВІЙНА ОЧИМА УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ — ЗНАКОВІ ОБРАЗИ І НОВІТНЯ СИМВОЛІКА

С. Т. Триколенко

кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри дизайну інтер'єру
факультету архітектури, будівництва та дизайну
Національного авіаційного університету
ORCID: 0000-0003-2766-8345
sofia.trykolenko@npp.nau.edu.ua

І. А. Єлісеєв

старший викладач
кафедри дизайну інтер'єру
факультету архітектури, будівництва та дизайну
Національного авіаційного університету
ORCID: 0000-0002-3677-2072
ihor.eliseev@npp.nau.edu.ua

Дана стаття пропонує розглянути вплив воєнних подій на розвиток українського мистецтва. Основний акцент зроблено на різновидах образотворчого мистецтва — станковому живописі, графіці, IT мистецтві; а також ювелірному та декоративно-ужитковому мистецтві. Саме вони зазнають найбільшого впливу, і, водночас, формують бачення світом події в Україні шляхом характерних образів, форм. Нові художні форми та здатність до тиражування творів мистецтва завдяки сучасним інформаційним технологіям швидко набувають обертів, розширюючи ареал впливу української культури. Особисті переживання митців знаходять виявлення у їхніх роботах, авторські рефлексії постають перед глядачами у певних іпостасях. Ми аналізуємо вплив масової культури на мистецтво і навпаки — образи, що постають на тлі масової культури.

Формотворення нового мистецтва на тлі новітнього бачення виливається у втіленні популярних знакових символів, які в натуралістичному чи філософсько-метафоричному вигляді представляють впізнані образи сучасного українського буття: жаків війни, героїчного спротиву, міжнародної підтримки, надії на відродження та покарання злочинців. Розглядається перехід у категорію мистецького натхнення популярних мемів, карикатур та просто розхожих фраз.

Ключові слова: мистецтво, образотворче мистецтво, ювелірне мистецтво, декоративно-ужиткове мистецтво, живопис, війна, боротьба, ЗСУ, культура, Україна.

Sofiia Trykolenko, Ihor Yelisieiev.

WAR THROUGH THE EYES OF UKRAINIAN ARTISTS — SYMBOLIC IMAGES AND NEWEST SYMBOLISM

This article proposes to consider the influence of war events on the development of Ukrainian art. The main emphasis is placed on varieties of fine art — easel painting, graphics, IT art; as well as jewelry and decorative and applied art. They are the ones who are most influenced and, at the same time, shape the vision of the world in Ukraine through characteristic images and forms. Thanks to modern information technologies, new artistic forms and the ability to reproduce works of art are rapidly gaining momentum, expanding the sphere of influence of Ukrainian culture. The personal experiences of the artists are revealed in their works, the author's reflections appear before the audience in certain guises. We analyze the influence of mass culture on art and vice versa — the images that appear against the background of mass culture. The formation of new art against the background of the latest vision is manifested in the embodiment of popular iconic symbols, which in a naturalistic or philosophical-metaphorical form represent recognizable images of modern Ukrainian existence: the horrors of war, heroic resistance, international support, hope for revival and punishment of criminals. The transition to the category of artistic inspiration of popular memes, caricatures and common phrases is under consideration.

Keywords: art, fine art, jewelry art, decorative and applied art, painting, war, struggle, Armed Forces, culture, Ukraine.

Переломні події світової історії, такі як війни, техногенні катастрофи, природні катаклізми завжди знаходять утілення у творах мистецтва. З найдавніших часів сягають сучасності мистецькі свідчення воєн, що велися на більшості заселених територій планети. Нині світ опинився на межі найпотужнішої за всю історію людської цивілізації війни. Боротьба демократичного устрою з авторитарним наразі набуває все ширших обертів та розгортається практично на всіх континентах. Мистецтво всього світу судомо реагує на події, що розвиваються із блискавичною швидкістю. Але, звичайно ж, найбільшої уваги заслуговують роботи митців, що безпосередньо опиняються у вирі подій.

Всі види українського мистецтва змінили свої спрямування 24 лютого 2022 року. Музика, поезія, література, пластичні мистецтва, фото й кіномистецтво, образотворче, декоративно-ужиткове, ювелірне мистецтво — всюди з'являються численні твори, присвячені військовій тематиці. Величезних обертів набуває сучасне ІТ мистецтво — патріотичні, бадьорі відеоролики, мультфільми, комікси та просто меми тиражуються, заповнюючи медійний простір всього світу.

Розглядаючи вплив воєнних подій на сучасний розвиток живопису, необхідно відзначити декілька особливо популярних напрямів: натуралістична передача довколишніх подій засобами станкового і монументального живопису; залучення символічних, знакових елементів, які відразу викликають певні асоціації при загальному реалістичному вирішенні; метафоризація, пошук стилізаційних мов. Тут варто використати термін, запропонований В. Карповим та Н. Сиротинською — «нейроарт». Дослідження еволюції творчого поступу людства з позиції нейроестетичних узагальнень є особливо актуальною, оскільки увиразнює і пояснює ключові зміни в контексті мистецького відображення людиною довколишнього світу. Наслідком цього постає проблема розуміння природи людської творчості, можливості створення внутрішніх образів та їх екстраполяція, що увиразнюється у новий напрям наукового інтересу — «нейроарт» [5]. Століття назад подібний процес мав місце в українському живописі — політичний

тиск призводив до спалахів нових, глибоко символічних форм [8]. Не минули сучасний живопис впливи історичного героїчного епосу, що оспівує славне минуле України. Чимало робіт наразі присвячені історії українського козацтва, найяскравішим епізодам і персонажам з козацьких переказів, боротьбі за незалежність початку ХХ століття. В образах героїв минулих часів постають герої сучасності — військові, політики, волонтери.

Варто згадати зображення Бориса Джонсона, утіленого в образі козака Мамає. Один із найзагадковіших, і, водночас, найпопулярніших персонажів українського фольклору постав на полотнах подружжя художників Дарії Добрякової та Юрія Кутилова. Серія робіт із Борисом Джонсоном в образі козака Мамає виникла на початку літа 2022 року, коли видатний політик і друг України був посвячений у козаки та отримав ім'я Борис Чуприна. Образ усміхненого, але зосередженого політика в традиційному для зображень Мамає оточенні став одним із найяскравіших виявленням вдячності українського народу іноземним політикам, які від самого початку повномасштабного вторгнення підтримали Україну, а не боягузливо відмовчувалися, очікуючи на її знищення. Фігура козака наближена до народних картин, які можна побачити в експозиції Національного художнього музею України. Традиційними атрибутами Мамає є шабля, шапка, кінь, дуб, ріжок із порохом. Іноді зустрічаються зображення пляшки вина, чарки, сумки. Територіальна прив'язка зазвичай відсутня — немає чітких пізнаваних архітектурних елементів на фоні. Природний пейзаж максимально нейтральний, він не повинен привертати до себе увагу. У картину з Борисом Чуприною введено видатні архітектурні споруди — чернігівську церкву святої Катерини, найвидатніший храм Чернігівщини початку ХVІІІ століття, та Вестмінстерський палац, у якому збирається Парламент Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії. Катерининська церква по праву вважається перлиною козацького бароко і нині є однією з найвідоміших архітектурних пам'яток цієї доби. Вестмінстерський палац має догу історію будівництва: ще в ХІ столітті було зведено частину споруд, що збереглися до сьогодні. Сучасного

вигляду палац набув у 1858 році, коли завершилася відбудова після пожежі 1834 року. Наразі він вважається найвидатнішою архітектурною спорудою Лондона.

Художники, які розробили концепцію зображення, мають значний творчий доробок, присвячений війні росії проти України з 2014 року. Дарія Добрякова протягом восьми років війни створила серію портретів бійців АТО. За час війни подружжя митців написали чимало картин, що натуралістично або завуальовано-символічно передають відомі воєнні події. Пензлю Дарії Добрякової належить арт-об'єкт «Корабель іде вказаним курсом» — картина на великій дерев'яній палітрі, яка зображує момент потоплення крейсера «москва».

Тут необхідно згадати інші відомі зображення, присвячені російському військовому кораблю. Цей сюжет набув надзвичайної популярності внаслідок серії подій: спочатку його було послано «на хуй» охоронцями острова Зміїний, а через кілька місяців було знищено ракетою «Нептун». Історія флагману російського флоту, який «вирушив за вказаним напрямком», миттєво стала одним із найпопулярніших сюжетів для інтернет-мемів, малюнків, карикатур, та інших образотворчих жанрів. Найпопулярнішим зображенням на цю тему є марка Укрпошти, яка стала найбажанішим сувеніром квітня. Укрпошта оголосила конкурс на дизайн поштової марки, за назву якої було обрано згаданий вислів. На конкурс надіслали свої ескізи близько 500 художників. Перемогу отримав макет кримського художника Бориса Гроха, який після окупації Криму в 2014 році переїхав до Львова. За його макет марки віддали 1700 голосів із загальною кількістю 8000 [3]. Мільйонний тираж було розпродано протягом кількох днів, ціни на аукціонах з афтографами автора сягали мільйонів гривень.

Тематиці військових подій присвячено чимало графічних композицій, які сягнули рівня поп-арту. Варто назвати нові течії у графічному дизайні, які з'явилися наприкінці ХХ — на початку ХХІ століття — авторський принт на одязі. Масовий друк на предметах одягу, найчастіше — на футболках, став популярним ще у 80-ті роки ХХ століття. Але саме авторські моделі

набули популярності на межі століть. До України це процес дійшов на початку 2010-х років, разом із запровадженням спеціальної техніки, здатної виконувати друк високого рівня на різних матеріалах, при цьому виконуючи як великі тиражі, так і поодинокі замовлення.

Розглядаючи популярні зображення на одязі з початку війни, можна назвати три основні тенденції:

- стилізовані узагальнені образи, що утілюють героїзм українських військових, бійців тероборони, рятувальників та інших;
- натуралістичні або узагальнені зображення переломних подій, таких як потоплення крейсера «москва», підрив керченського мосту, черговий розгром військ РФ у Чернобівці та інше;
- натуралістичні портретні зображення видатних діячів української культури, мистецтва, політичної та військової історії.

Тут необхідно згадати про ще одну особливість мистецького осмислення оточуючого світу, авторської рефлексії, яка перейшла до категорії загальнодержавних популярних символів. Власне, символіка твориться народом, і нині ми бачимо яскраве цьому підтвердження на прикладах популярних образів.

Ще на початку війни 2014 року популярності стали набувати фотографії українських військових із врятованими тваринами, зокрема, котами. Тоді ж стали з'являтися фотографії, на яких на котів одягають мініатюрну форму ЗСУ, і вони стають повноправними членами військових батальйонів. В цей військових почали називати котиками. Наразі термін «котики» настільки звичайний для означення представників ЗСУ, що не викликає жодних подивів. Тому одними з найпопулярніших образів військових стали зображення у вигляді реалістичних або мультиплікаційних котиків. Художники пропонують свої варіанти бачення котиків. В квітні з'являються численні футболки із зображенням військових-котиків у образах захисників різних регіонів. Не залишив осторонь котячий образ і Бориса Джонсона — його знаменита зачіска відразу ж викликала правильну асоціацію.

Окрім котиків-військових великої популярності набули і зображення України загалом та окремих областей зокрема у вигляді жінок. Тут спрацювала фраза «...моя красавица», що стимулювала митців до пошуку «красавици», яка не буде терпіти знущання. Також певним чином постали історичні персони, які прославили українське жіноцтво на весь світ. Це і княгиня Ольга, і Анна Ярославна, і Леся Українка... Асоціативний ряд художників представив глядачам чимало жіночих образів. Героїчні Харків, Миколаїв, Чернігів... Незламний Херсон, Маріуполь... Закатована Буча і розлючений Київ... Демонічна Чорнобаївка і оптимістична, але готова до оборони Одеса... Такими бачать українських жінок і українські міста митці у часи війни.

Говорячи про третю тенденцію, необхідно назвати, насамперед, ім'я Тараса Григоровича Шевченко, пророка та найвідоміший символ незламності українського народу. З початку повномасштабного вторгнення його найчастіше цитують та зображують на одязі, соціальній рекламі, побутових предметах. Популяризація постаті Тараса Шевченко розпочалася ще за часів здобуття Україною незалежності, проте саме від початку вторгнення РФ на територію України в 2014 році він став найбільше згадуваним діячем української культури. Повномасштабне вторгнення особливо загострило питання пошуку ідеальних національних символів, а отже, Тарас Шевченко набув надзвичайної популярності. Особливу роль у цьому зіграв і розстріляний пам'ятник у місті Бородянка на Київщині. Фотографії розстріляного погруддя облетіли весь світ, якнайповніше охарактеризувавши «русскую культуру». Образ кобзаря відходить від вже традиційних зображень задуманого старця: відтепер це енергійний воїн, готовий атакувати ворогів не лише словом, а й зброєю. Пригадується військова служба Тараса Шевченко, під час якої йому, за царським вироком, було заборонено писати і малювати. Численні іпостасі великого кобзаря не сходять з вбрання та предметів побуту, постійно нагадуючи українцям його пророчі слова.

Переходячи до ювелірного мистецтва, необхідно сказати, що в ювелірних виробках давнього світу найчастіше зустрічалися

міфологічні сюжети й сюжети з військової історії. Чи не найбільше композицій на військову тематику серед скіфського золота, представлено у колекції Музею історичних коштовностей України. Втім, історичні зразки скіфської доби не були єдиним проявом уваги митців до війни — подібні твори зустрічаються в усі епохи на територіях багатьох країн світу. Плин часу стимулює появи нових течій, спрямувань, художніх мов у ювелірному мистецтві. Величезного значення набувають знаки, символи, кольори. Саме вони стають одними з найпопулярніших сюжетів у ювелірному мистецтві. Але натуралістичність композиційної подачі не зникає остаточно, часто можна зустріти вироби, що пропонують натуралістично-ілюстративну подачу. Сучасне ювелірне мистецтво значною мірою черпає натхнення у масовій культурі. Необхідно відзначити вплив кіномистецтва, популярних фотообразів, комп'ютерних ігор, так званих «ікон стилю», останнім часом до цього списку додалися творіння штучного інтелекту та меми — ще один прояв сучасної масової культури. За визначенням Вікіпедії мем — одиниця культурної інформації, поширювана від однієї людини до іншої за допомогою імітації, навчання тощо. Може бути зображенням або відеозаписом гумористичного характеру. Певним чином відрізняється розшифрування поняття інтернет-мем (також інтернетний мем) — термін, який використовується для опису концепції, а також щодо позначення елемента інформації або явища в інтернеті, що швидко поширюється від людини до людини, щоб досягти більшої популярності та визнання в короткий час. Термін споріднений з поняттям мем і позначає ширшу категорію [2]. Наразі меми стали найпопулярнішою, загальнозрозумілою символікою, яка, незважаючи на іронічне походження, часто має глибокий філософсько-ідейний підтекст. За словами Р. Докінза, ідейного засновника поняття, що нині характеризується словом «мем»: «Ми потребували назву для нового реплікатора, іменника який би висловлював ідею одиниці культурної передачі або одиниці “наслідування”. ‘Mimeme’ (“наслідувати”) походить від придатного грецького кореня, але я хотів односкладове слово, яке звучить подібно “ген”. Я сподіваюсь мої друзі-класики пробачать мені скорочення mimeme до meme. Якщо

це когось втішити, можна альтернативно думати, що воно пов'язане з 'memoiry' (пам'ять) чи з французьким словом *même*. Воно буде вимовлятися в риму з 'cream'» [5].

Невиправдана військова агресія, здійснена росією проти України, не могла не знайти відображення у мистецтві загалом та ювелірному мистецтві зокрема. Дана стаття пропонує до розгляду виробу української ювелірки Катерини Титової, яка має власний трагічний досвід перебування в зоні бойових дій та втілює авторське бачення військових подій, індивідуальні рефлексії¹ мисткині.

Катерина Титова родом з міста Донецьк, де 2010 року народився бренд *Titova jewelry*. Після початку війни 2014 року була змушена залишити Донбас і згодом осіла із родиною у мальовничому містечку Гостомель, що на північ від Києва. Придбавши невеличкий будинок у досить занедбаному стані, Титови перетворили його на чудовий осередок творчості, де Катерина обладнала собі майстерню і взялася за освоєння нових для себе ювелірних технологій і матеріалів. Раніше вона здебільшого працювала із міддю та акриловими смолами, відтепер опановувала срібло, мріючи засвоїти лиття за восковими моделями. 24 лютого 2022 року звичний світ пересічних українців змінився назавжди, і мешканці Гостомеля належали до тих, хто побачив найжахливіші сторони цих змін. Родині Титових пощастило врятуватися з окупованого міста, яке зазнало страшних руйнацій. Опинившись у Вінниці, Катерина певний час не могла займатися творчістю, втім, поступово приходячи до тями, почала створювати вироби на актуальну тематику. Розглядаючи творчість Катерини, варто звернути увагу на її універсальності: вона не обмежує себе ані у виборі сюжетів зображення, ані форм, ані типів виробів. Слоган її творчої майстерні — «Незвичні речі для незвичайних людей» ідеально відображає суть її виробів [8]. Цитуючи Ірину Удовиченко, необхідно сказати про значні зміни її творчого стилю: «Війна внесла серйозні корективи в творчість

---

¹ Рефлексії — здатність людської свідомості пропускати крізь себе довоколишні події, творчо осмислюючи їх, утілюючи потім в процесі самопізнання, в мистецтві [1].

та подачу бренду Titowa jewelry. Неможливо більше робити кольорові і веселі речі, коли навкруги біль. Але основною метою дизайнерки бренду Катерини Титової є підтримка. Це прикраси, які підтримують своїх власників у важкі часи. Нагадують, що треба бути мужніми, сильним. Що на них чекає їх дім. Що кожна людина унікальна, а путін помре. І від цього на душі стає тепло і приємно. Катерина мріє, що колись, коли пройде багато років, чиясь онука знайде бабусині прикраси і запитає — а що це за песик, а що це за дядя? І тоді баба розповість їй велику та цікаву історію. Про те, як Україна викарбовувала себе з попелу. І ніхто в неї не вірив. Але сталося справжнє українське диво. Ось такі прикраси» [10]. Розглянемо докладніше вироби Катерини, створені від початку повномасштабного вторгнення росії на територію України. Одними з найбільш суперечливих виробів, що зібрали безліч як позитивних, так і негативних відгуків, стали виробами із зображенням портретів застрелених путіна і лукашенка. Срібні кулони й сережки із головами кровожерливих диктаторів, яких спіткала заслужена кара, демонструють вміння майстрині підійти до роботи із своєрідним гумором знайшла виявлення у вмінні переводити власні реакції на довколишні події в певні образи та передавати їх художньою мовою. Філософське значення поняття рефлексія — унікальна здатність людської свідомості в процесі сприйняття діяльності сприймати й саму себе, внаслідок чого людська свідомість постає як самосвідомість (знання про знання або думка про думку) [1], та утілити ідею візуалізації бажань більшості представників цивілізованого світу. Ідея цих сережок виникла у майстрині 24 лютого, у день повномасштабного вторгнення. Але готові вироби певним чином відрізняються від початкових ескізів — замість відрубаних голів із стікаючими краплями крові з'явилися сліди від куль на лобі. Карикатурність портретів свідчить про пошуки художньої стилізації на зразок знаменитих антирадянських карикатур Ніла Хасевича².

---

² Ніл Антонович Хасевич (1905–1952) — український художник, графік, активний громадський і політичний діяч, член ОУН і УГВР. Лицар Срібного Хреста Заслуги та медалі «За боротьбу в особливо важких умовах». Створив численні антирадянські карикатури, за що був оголошений одним із найзапекліших ворогів радянської влади [6].

Доповнення виробів невеликими підвісками композиційно врівноважує основні частини, але не має змістовного насичення.

Прагнення до єдності України та якнайшвидшого визволення окупованих території відображено в колекції кулонів й брошок із зображеннями географічних меж областей — Луганської, Донецької, Дніпропетровської, Запорізької, Харківської, Херсонської. Окремою серією було виготовлено кулони із зображенням острова Зміїний та мапою всієї території України, включно із анексованими територіями. Варто зазначити, що подібні вироби не вперше зустрічаються у творчості майстрині: окупація її рідного Донбасу надихнула її на створення силуетів Донецької області із крихітним сердечком посередині. Такого типу прикраси періодично виникали в творчому наборку Катерини з 2014 року.

Кулон із зображенням символу української стійкості — васильківським півником — натуралістичне відтворення в мініатюрі керамічної посудини авторства Валерія та Надії Протор'євих. Катерина Титова вдало відтворила шедевр декоративно-ужиткового мистецтва, тим самим створивши так званий «твір у творі». Васильківський півник, або, як його нині називають, півник з Бороджанки, має вишукану стилізовану форму, що утілює концепції традиційної української декоративної кераміки, сформовані протягом століть. Якість такої кераміки не потребує додаткових коментарів — той факт, що півник вцілів під час бомбардування і руйнації будинку говорить сам за себе.

Інтернет-меми стали ідейним підґрунтям для створенням невеликих підвісок «Швайнокарась». Як свідчать інтернет-дописи, історія появи інтернет-мема «Швайнокарась» виникла внаслідок кропіткої роботи російських тролів, що прагнули створити образливі меми про українців після вторгнення на територію України в 2014 році. Втім, не маючи звички створювати щось самостійно, вони просто вкрали образ, створений у фотошопі американкою Брайс Грабер 18 лютого 2013 року, без якомусь політичного підтексту. Назвавши цей витвір «Понадусеровий швайнокарась», вони оголосили його втіленням української національної ідеї [11]. Його масово запускали в коментарі до публікацій в українських

спільнотах та до протистояння в питаннях територіальної приналежності Донбасу. На тлі переконання у тому, що всі пострадянські держави страждають через розпад союзу та прагнуть до його відновлення [7] такий образ виглядав абсурдно і не доречно. Але українці завжди відрізнялися потужним почуттям гумору, внаслідок чого мем не лише не став образливим для тих, кому його адресували в коментарях, а й навпаки — сподобався. Згодом українська інтернет спільнота вирішила «прихистити» такого цікавого звіра, надавши йому «політичного притулку» на сторінках українських пабліків. На якийсь час про нього забули, але після початку повномасштабного вторгнення про нього знову згадали, і він став ще одним символом боротьби українців з окупантами. Чимало українських митців звертаються до цього образу: з'являються живописні роботи, аматорські марки, принт на одязі, вишивки, різьблення... Проводячи історичні паралелі, швайнокарася можна порівняти з багатьма міфологічними істотами давнього світу і середньовіччя. Наразі неможливо точно констатувати, що саме стало причиною синтезу анімалістичних рис в давнину, але ця тенденцію продовжує існування і донині. На українських теренах однією з найвідоміших майстринь, яка створювала подібні образи, була Марія Примаченко. Її творчість наразі вважають втіленням народного образотворчого мистецтва, художнього примітивізму. Можливо, завдяки цьому українське суспільство радо сприйняло швайнокарася, і абсолютно не вбачало у ньому образливої суті. За словами самої Катерини, цей казковий персонаж сучасного мережевого фольклору став ідеальною лаконічною формою для ювелірного мистецтва, як і півник з Бородянки.

Кілька брошок із викарбуваним словом «Воля» мають подвійне значення. За словами самої Катерини, Воля, або Вольга — один із білоруських варіантів імені Ольга. Одна зі знайомих мисткині на ім'я Ольга опинилася в білоруській в'язниці за антиурядові погляди. Таким чином цей викарбований напис став водночас присвятою і синтетичним виявленням поняття «свободи». Втім, подібний хід майстриня використовувала раніше у виробі з принципово інакшим змістом. Виконана подібним чином жартівлива

брошка із викарбуваним ставленням до війни став певною демонстрацією недовіри більшості українців до перспективи початку війни — безліч соцмереж продукували новини про наближення війни, але на тлі постійних фейків, істерії довкола коронавірусу, астероїду і кінця світу люди свідомо не бажали вірити у найгірший сценарій. Нині брошка із непристойним зображенням якнайкраще демонструє могутність «другої армії світу». Підвіска з нотами гімну України заслуговує на окрему увагу.

Зображення нот також досить часто зустрічається в ювелірному мистецтві. Митці зображують просто ноти як окремі елементи композиції, або цілі рядки, що мають змістовне насичення. Звернення до конкретного державного гімну зустрічаються нечасто, але у часи останніх військових подій періодичність їх появ ущільнилася, як і поява прикрас із текстом гімну.

Глибокий символізм утілюють прикраси із зображенням літери «І». Ця буква, відсутня в алфавіті радянського періоду, нині стала символом української мови і українського спротиву. Зокрема, маріупольські партизани мітять приміщення, у яких перебувають російські військові та колаборанти літерою «І».

Образ бавовни, настільки змінений війною, знаходить утілення в усіх видах декоративно-ужиткового мистецтва. Звичні орнаменти вишивки видозмінюються, адаптуючи силует квітки бавовни під особливості традиційної української вишивки. В прикрасах із бісеру бавовна також відображається в реалістичному чи стилізованому вигляді.

Варто назвати кольє «Бавовна» київської майстрині із псевдонімом “Baronessainred”, яка вже понад 15 років займається виготовленням складних прикрас із бісеру. Перебуваючи весь час у Києві, майстриня пропустила через себе весь страх перед невідомим майбутнім — можливу окупацію, ракетні обстріли, небезпеку голоду і знищення життєво необхідних комунікацій. Вона передає у своїх виробках знакові символи української незламності, боротьби за свободу. Ідея кольє «Бавовна» виникла напочатку вересня, коли повсюди замайоріли сухоцвіти бавовни. У цьому виробі вона спробувала новий для себе матеріал — вовну, і нову техніку — валяння

за допомогою голки. Саме так вона створила основні елементи кольє — коробочки бавовни. Решту виробу виготовлено із чеського та японського бісеру, рубки; додано елементи скляних стразів різних розмірів. Реалістичність загальної подачі виробу межує із стилізацією окремих елементів, мистецьким узагальненням та пошуком лаконічної, естетичної форми.

Висновки. На прикладах творів образотворчого, декоративно-ужиткового, ювелірного мистецтва ми розглянули вплив воєнних подій на творчість митців, авторські рефлексії й утілення популярних символів. Протягом дев'яти місяців повномасштабної війни арсенал образів й асоціацій значно збагатився. Поява нових знакових, упізнаваних форм на тлі розвитку мас-марту та ІТ мистецтва призвели до тиражування авторських творів, і, як наслідок, розширення ареалу популярності українського мистецтва. Характерні образи знайшли відтворення у всіх видах мистецтва, а митці прагнуть до пошуку найяскравіших їх утілень. Патріотичне піднесення, згуртованість нації підтримується значною мірою завдяки поширенню мистецьких творів, що прославляють національну ідею та героїчну визвольну боротьбу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булатов М. Рефлексія. *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України. Абрис, 2002. С. 547. 742 с.
2. wikipedia / Мем. 2022. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Мем>
3. Горлач Поліна (11 березня 2022 р.). Укрпошта оголосила переможця конкурсу ескізів марки на тему «Русский военный корабль...». *Суспільне*. Процитовано 12 квітня 2022 р.
4. Dawkins, Richard. *The Selfish Gene* (Oxford University Press, USA; 3rd edition, April 24, 2006).
5. Карпов В. В., Сиротинська Н. І., Бондик О. В. Ейдетика художньої творчості людини в контексті нейроарту. *Український мистецтвознавчий дискурс* : колективна монографія / за заг. ред. д. і. н. В. В. Карпова. Рига : Izdevniecība Baltia Publishing, 2020. С. 168–183.
6. Ніл Хасевич. Воїн. Митець. Легенда : ілюстрований альбом / упорядн. та авт. тексту Андрій Криштальський. Луцьк : ВМА «Терен», 2011. 100 с.

7. Триколенко С., Єлісєєв І., Савченко Л. Використання візуальних технологій для ведення російської пропаганди. *Стратегічні пріоритети розвитку науки, освіти та суспільства* : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 22 червня 2022 р.) : у 2 ч. Полтава : ЦФЕНД, 2022. Ч. 2. С. 39.
8. Триколенко С. Академія: досвід попередників — наступникам. *Українська культура*. 2013. С. 52.
9. Триколенко С. Т. Новітнє ювелірне мистецтво: вітражні казки Катерини Титової. *Художні практики початку XXI століття: новації, тенденції, перспективи* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 24 листопада 2017 р., м. Київ. Київ : Київський державний інститут декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. Михайла Бойчука, 2017. С. 405–408.
10. Удовиченко І. «Україна, яка бореться». Виставка сучасного ювелірного мистецтва. Катерина Титова. *Сучасне ювелірне мистецтво України*. 2022. URL: <https://www.facebook.com/groups/UkrJArt/permalink/2387360058106255/>
11. Шевченко В. Як мем «Швайнокарась» збіг від русні та став українським культурним символом. *na chasi*. 2022. URL: <https://nachasi.com/creative/2022/05/20/schweinokaras/>

REFERENCES

1. Bulatov M. (2002) Refleksiiia (Reflection). *Filosofskiyi entsyklopedychnyi slovnyk / V. I. Shynkaruk (hol. redkol.) ta in*. Kyiv : Instytut filosofii imeni Hryhoriia Skovorody NAN Ukrainy. S. 547. 742 s. (in ukrainian).
2. wikipedia / Mem. 2022. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Мем> (in ukrainian).
3. Polina Horlach (11 bereznia 2022). Ukrposhta oholosyla peremozhtsia konkursu eskiziv marky na temu “Russkyi voenniy korabl...”. (Ukrposhta announced the winner of the stamp sketch competition on the theme “Russian warship...”). *Suspilne*. Protsytovano 12 kvitnia 2022 (in ukrainian).
4. Dawkins, Richard. (2006). *The Selfish Gene* (Oxford University Press, USA; 3rd edition, April 24 (in English).
5. Karpov, V. V., Syrotynska, N. I., Bondyk, O. V. (2020). Eidetyka khudozhnoi tvorchosti liudyny v konteksti neuroartu. Eidetics of artistic creativity of people in the context of neuroourtu. *Ukrainskyi mystetstvoznavchyi dyskurs* : kolektyvna monohrafiia / za zah. red. d. i. n. V. V. Karpova. Ryha : Izdevnieciba Baltia Publishing. S. 168–183 (in Ukrainian).
6. Nil, Khasevych. Voin. Mytets. Lehenda: iliustrovanyi albom. (2011). (Neil Hasevich. Warrior. Artist. Legend: illustrated album) / uporiadn. ta avt. tekstu Andrii Kryshchalskyi. Lutsk : VMA “Teren”. 100 s. (in Ukrainian).

7. Trykolenko, S., Yelisieiev, I., Savchenko, L. (2022). Vykorystannia vizualnykh tekhnolohii dlia vedennia rosiiskoi propahandy (The use of visual technologies for conducting russian propaganda). *Stratehichni priorityety rozvytku nauky, osvity ta suspilstva* : zbirnyk tez dopovidei mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii u 2 ch. Poltava : TsFEND. Ch. 2. S. 39 (in Ukrainian).
8. Trykolenko, S. (2013). Akademiia: dosvid poperednykiv — nastupnykam (Academy: experience of predecessors — for successors). *Ukrainska kultura*. S. 52 (in Ukrainian).
9. Trykolenko, S. T. (2017). Novitnie yuvelirne mystetstvo: vitrazhni kazky Kateryny Tytovoi (The latest jewelry art: stained-glass fairy tales of Kateryna Tytova). Kyiv : Kyivskiy derzhavnyi instytut dekoratyvno-prykladnoho mystetstva i dyzainu im. Mykhaila Boichuka. S. 405–408 (in Ukrainian).
10. Udovychenko, I. (2022). “Ukraina, yaka boretsia”. Vystavka suchasnoho yuvelirnoho mystetstva. Kateryna Tytova (“Ukraine, which is struggling.” Exhibition of modern jewelry art. Kateryna Tytova) / Iryna Udovychenko. Suchasne yuvelirne mystetstvo Ukrainy. URL: <https://www.facebook.com/groups/UkrJArt/permalink/2387360058106255/> (in Ukrainian).
11. Shevchenko, V. (2022). Yak mem “Shvainokaras” zbih vid rusni ta stav ukrainskym kulturnym symbolom (How the meme “Shvainokaras” ran away from Russian and became a Ukrainian cultural symbol). *na chasi*. URL: <https://nachasi.com/creative/2022/05/20/schweinokaras/> (in Ukrainian).